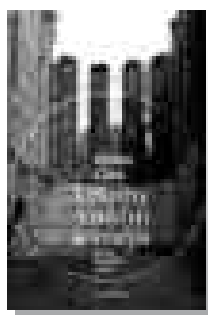
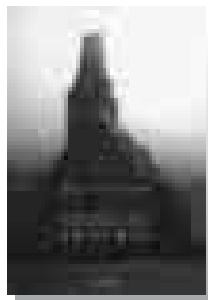

Cesta do hlubin společné duše

- ▲ Václav Cílek
- ▲ **Krajiny vnitřní a vnější**
- ▲ Dokořán 2005
- ▲ 272 stran
- ▲ 265 Kč

- ▲ Václav Cílek
- ▲ **Makom. Kniha míst**
- ▲ Dokořán 2004
- ▲ 267 stran
- ▲ 459 Sk

- ▲ Václav Cílek
- ▲ **Píseň pro odcházející duši**
- ▲ SUS LIBERTAS 1997
- ▲ 80 stran
- ▲ 290 Kč

Kniha Krajiny vnitřní a vnější českého geologa Václava Cílka se snaží ukázat, že mezi naším vnitřním světem a místem, kde žijeme, existuje silná souvislost. Téma krajiny je přitom nahlíženo, kouskováno a přiváděno na světlo z tolika různých stran a úhlů, až čtenáře napadá, jak se může v jednom člověku tak silně prolínat pohled strážlivého vědce, nedělního filosofa a rozverného duchaře.

Protože čtu Cílka dlouho a opakovaně, ztratil jsem přehled, co v které jeho knize nebo esejí stojí. Nedržím se proto v následujícím textu jen Krajiny vnitřní a vnější, ale vycházím i z dalších jeho publikací (hlavně Píseň pro odcházející duši a Makom. Kniha míst). Jako symbol Cílkova myšlení a psaní však Krajiny slouží výborně. „Jejich hlavním motivem je nutnost chránit krajinu kvůli ní samé, kvůli žilvům, skalám, vodám a životu; ale také kvůli sobě a vlastní duši,“ říká o nich sám autor.

Červenec 1999

Osm studentů Univerzity Karlovy se hrabe v zemi pod převísem v lese nedaleko vesnice Chříbská v Českém Švýcarsku. Jejich odborný vedoucí se na první pohled chová trochu jako exot. Když chce poznat, jaký nerost se objevil v písku, ochutná ho (a pobaveně sleduje překvapené pohledy studentů). Podle pachy z díry odhaduje, jestli je v ní jezevec (není). Nechce mluvit jako nějaký guru (to by si prý neodpustil), jenomže i proto na studenty působí jako zjevení. Vypráví jim o maskovaných

losech, smysluplných bobrech a o inteligenci blesků. Navzdory očekávání při tom působí rozumně. Skutečnost, že mu studenti nabízejí večeri, není důsledkem jejich sociálního citění – prostě s ním chtějí sedět u stolu a poslouchat jeho vyprávění.

Václav Cílek umí zaujmout nejen posluchače, ale i čtenáře. Nemoralizuje, přitom však dokáže být ostrý – třeba když snahu postavit mrakodrap, který by „zprivatizoval“ horizont krajiny, nazývá druhem krádeže. Před neuváženými zásahy do krajiny varuje poměrně často, přesto umí zůstat vlídný – právě tahle vypravěčská obratnost patří mezi základní důvody, proč si jeho články lidé oblíbili. Někdy mám skoro pocit, že stesky nad tím, že nemáme velký román naší doby, jsou zbytečné. Máme Krajiny vnitřní a vnější. Jen si musíme připustit, že intelektuály v úzkém slova smyslu nejsou jen spisovatelé a další filosofující představitelé humanitních oborů, ale také vědci studující „hmotu“ – a jejich „romány“ prostě vypadají jinak.

Jak tedy vypadají Krajiny vnitřní a vnější? V první části se nejdřív dozvídáme o geologické minulosti a rozmanitosti českých zemí, pak se dostáváme k paměti krajiny. Kniha pokračuje aktuálními pasážemi o klimatických změnách a po nich přicházejí kapitoly popisující, jak se v krajině můžeme chovat, aby to vedlo k oboustrannému užítku. Když už nutně potřebujeme dálnice, budujme je aspoň tak, aby z nich nabubřelost netrčela na sto honů – přímé úseky je možné vést širokými oblouky, můžeme respektovat významné výhledy na krajinu nebo omezit množství billboardů u krajnic. A když už potřebujeme těžit, neničme kopce, ale otevřme jámový lom. Pokud ho po sobě těžba uklidí, časem ještě může být vítaným zpestřením krajiny.

Druhá část knihy čtenáře zavádí do mnohem subtilnějších oblastí. Otevírá ji vyprávění o splývání duší mrtvých s geniemi loci místa. Na něj navazuje úvaha o použitelnosti feng-šuej pro českou krajinu a přemítání nad smyslem přírody. Tady Cílek zdůrazňuje, že příroda není nepřítel. Přírodní vědy nám dnes naopak pomáhají budovat nový pocit světa, „který je založen na jakési vzájemně provázané síti života“. Následuje vyprávění o Komorní hůrce u Chebu, „nejmenším vulkánu s největší historií“, a spousta příběhů, které se točí kolem vnitřního uspořádání lidského světa a jeho napojení na ten „naš“ lidský.

V jednom příspěvku Cílek na příkladu Boženy Němcové ukazuje, jak moc pro Čechy znamená Slovensko.

Jak se cítí řeka, když se do ní lososi tak dlouho nevracejí? Stýská se jí jako babičce po vnučatech, nebo je naopak ráda, že má od těch raubířů pokoj?

Vysvětluje, že podivné zázračno slovenských pověstí ještě stále žije, zatímco v Čechách už je uklizeno do pohádek pro děti a unylných folklórních příběhů. „Neviditelná slovenská inspirace, nedávného dávného světa“ sytí nejenom část české kultury, ale také nějakou část našich zapomenutých vztahů k půdě, která živila člověka, k horám a lesům. Jak ti máme poděkovat, slovenská zemi?“

Knihu uzavírají pravidla pro poutníky a hodně rozsáhlý přehled literatury (ale i výtvarných a hudebních odkazů), která nám můžou při studiu krajiny pomoci.

Barbara Kwieska, bez názvu, 2004 – 2005

Květen 2004

Skupina asi dvaceti studentů sedí kolem ohně mezi pískovci na Kokořínsku. Cílek je celý rok vodil jednou týdně po Praze a obhlížel s nimi honosné paláce, počůrané dvorky, nábřeží se stromy a podlouhlé s reliéfy zeleného muže. Celou dobu se dívali a teď ve skalách svět kolem i ohmatávají. Jen těžko jim nějaký předmět dá víc než společné dny pod širákem. Cílek se je tak snaží dovést k pochopení, jak moc pro nás znamená dotýkat se něčeho.

„Snad jste si všimli, že téměř všechno, oč se v této knížce jedná, se nějak skutečně stalo, jsou to záznamy z jednání, schůzí, terénních pobytů a hovorů u ohně pozdě v noci,“ čteme v jedné z kapitol. Cílek se tím snaží vyvrátit pochyby, jestli se při meditaci o duši krajin příliš nezdálil skutečným horám a řekám. Ne, nezdálil. Dotýkáni se světa ordinuje nejen studentům, ale vřele ho doporučuje všem. „Abychom mohli mít správné pocity v duši, potřebujeme fyzický kontakt s předměty a místy.“ Sám na sobě si prý všiml, že když zachází s hlínou a kameny, napadají ho jiné (původnější) myšlenky, než když zachází s knihami. „Ze skal proudí něco jiného než z písmenek.“ A klidně můžeme pokračovat. Ještě něco jiného proudí z počítače a něco úplně jiného leze z televize – biolog Stanislav Komárek trefně upozorňuje, proč se televiznímu programu říká kanál.

Cílek rovněž vidí dotek jako základní východisko pro ochranu přírody: „O krajinu, o přírodu, o památky je nutné se starat na zcela obyčejné, fyzické úrovni. Skutečně je to tak prosté.“ Síla doteku pramení z napojení na tisíce lidských doteků před námi, tak z napojení na ohromnou zkušenost lidského světa. Základní věci se učíme nevědomky z okolí – že mouchy létají,

nebo je modré a pes štěká. Mnohé se pak učíme dotekem – že sklo je studené a kůra borovice drsná, že pryskyřice lepí a ve větru slzí oči. Nedostatek kontaktu je podle Cílka dokonce důvodem krize humanitních věd, které se utápějí v abstraktních konstrukcích. Nad výtvořiny moderního umění se pak ptá: „Je to skutečné jako televizní noviny, nebo jako kámen?“

Červen 2004

Sedíme v Cílkově pokoji a povídáme si, jak se nám daří. Vypravuji, jak se mi líbí dlouhá toulání přírodou, kdy jakoby zapomínám sám sebe. „To přijde ča-

sem samo,“ říká. „Já se naopak snažím co nejvíc vjemů dostat do vědomí.“ Soustředění na vnímání pak přináší rozšířené chápání světa.

Je to důležité. Zdeněk Vágner, syn legendárního ředitele zoologické zahrady ve Dvoře Králové nad Labem, dnes žije v Africe a žije se jako lovec. Říká, že naše civilizace silně otupuje smysly, a může přidat i spoustu příkladů. Jeho domorodý stopař třeba řídí auto a při tom dokáže ve vzdálenosti dvou kilometrů najít stádo žiraf, určit, kolik z nich je samic a samců, a navrch přidá informaci, že v trávě vedle leží buvol. „Já sotva dohlédnu na

Z Cílka se stala instituce, taková dobrá duše, Zdeněk Svěrák českých intelektuálů a milovníků přírody.

nějaký kopec a žlutou trávu na něm,“ komentuje to Vágner, který v buši žije už desítky let. Bílí lidé se podle něho nemají šanci něco takového během života naučit. Podobně ztrácíme schopnost orientovat se v přírodním světě bezprostředně kolem nás.

Zkušenosti přímého smyslového vnímání a zacházení s tělem jsou v Krajinách věnovány hlavně deníkové záznamy ze seminářů v Bechyni. Vyhmatávání kamenů v potoce, opakování pohybů po trávě vlní se ve větru, dlouhá pozorování malé plochy a další cvičení dokážou měnit navykly způsob přijímání prostředí, ve kterém žijeme. Zaujme ale i příběh z Krušných hor. Cílek tu kdysi několik dní putoval předjarní, nijak výrazně barevnou krajinou. Po pár dnech sešel do kláštera, kde ho okouzli bohatý svět tvarů a zlačených sloupů. „Skoro si myslím, že bychom pochopili alespoň částku toho, co pro středověkého člověka znamenal deskový obraz (neřku-li karlštejnská kaple), tak se týden či měsíc předtím musíme dívat jen na hlínu, stromy a slepice,“ vysvětluje svůj zážitek.

Nejde ale jen o přímé smyslové vnímání, jde také o uvědomění si věcí, které nám někdy přímo cvrnkají o nos, ale my je kvůli zaběhanému a společností utužovanému způsobu přemýšlení o světě nevidíme.

Americký ekolog a filosof David Abram poznamenává, že svým dětem už skoro vůbec nevypravujeme příběhy. Nemá přitom na mysli čist jím nějakou předem vytištěnou pohádku, ale okamžitě improvizování společně s potomkem. Třeba si vyjít do lesa nebo k řece a tam přemýšlet: Co se děje v lese za úplňku? „Jak se cítí řeka, když se do ní vrací lososi?“ ptá se Abram.

U nás bychom se asi měli ptát jinak: Jak se cítí řeka, když se do ní lososi tak dlouho nevracejí? Stýská se jí jako babičce po vnučatech, nebo je naopak ráda, že má od těch raubířů pokoj?

Skoro stejně upozorňuje Cílek: „Jak se dozvíme o věcech, na kterých nejspíš závisíme: jak se daří lesu, co říká půda po dlouhé zimě a jak se cítí oblaka nad elektrárnou?“ A jinde: „Uvědomujeme si vůbec, že stavbou přehrad jsme zničili paměť lososího národa, která se vytvářela celý holocén?“

Zdůrazňuje-li Cílek vnímání, má tím mimo jiné na mysli: To, co dokážeme vědecky poznat, není všechno. Svět je daleko hlubší a širší. Vědomě se pouští do oblastí, kam věda nemá šanci proniknout (přinejmenším zatím), při vyprávění ale zůstává stejně srozumitelný a snad i odpovědný, jako

je tomu u populárně naučných článků. Sám připomíná že „rozum se musí namáhat, aby srdce vidělo přesně“. Poznání intelektem nebo intuicí – to není žádná libovůle!

Botanik Jiří Sádlo jednou v hospodě rozmarně mával rukou slovy: „Cílek, to je new ageák.“ Dá se to tak říct, jenomže citlivost ke slovům a smysl pro rozporuplnost světa Cílkovi pomáhají vyhnout se ideologizaci, připadají příliš patetickému slovníku. I tak je ale jasné, že zvláště všelijakým horlivým zastáncům „kritického myšlení“ hnou některé pasáže žlučí (dobře jim tak).

Červenec 2005

Krajiny vnitřní a vnější jsou po třech dotiscích radši vydány podruhé, rovněž jejich volně pokračování Makom si na nezáměrně čtenářů nemůže stěžovat. Václav Cílek vede výlet pískovcovým okolím Dubé na Mělnicku – táhne se za ním několik desítek lidí. Velká část z nich se v průběhu výpravy přelévá do různých skupinek. Místní i chalupáři s údivem sledují stometrový zástup.

Z Cílka se stala instituce, taková dobrá duše, Zdeněk Svěrák českých intelektuálů a milovníků přírody. Na jeho textech to (zatím?) není znát. „Jsem trpělivý, nemusím přijít, pochopit, mít zážitek, vhléd. Jsem poutník, ne dobyvatel,“ říká. „Zanechávám stopy, ale neukazuji cestu pro ostatní. Nevidím ostře a nechci nikoho plést.“

Cílkovo hledání společné řeči s okolním světem je neobyčejně inspirativní a on sám je příjemný společník. Případně následovníky ale varuje. Na cestě jsme totiž každý sám. Proto jsou také v tomhle článku zmiňována různá setkání místo toho, aby se mluvilo jen o knížce samotné. Radost nám přináší příběhy, které jsme žili, ne ty, které jsme pouze mysleli.

Jan Stejskal